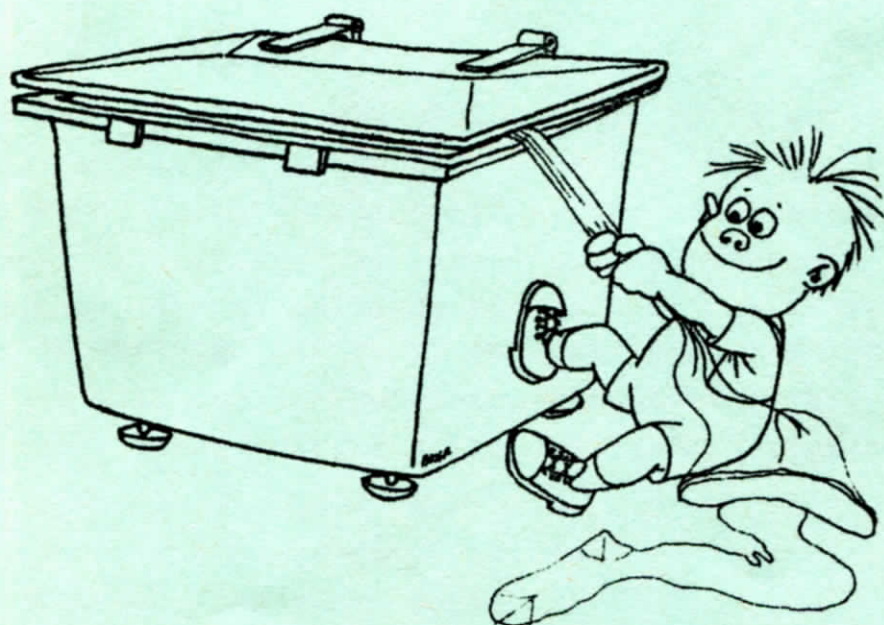

BARNEN OCH DERAS NÄRMILJÖ

BARNEN OCH DERAS NÄRMILJÖ

Näringslivets strukturuomvandling leder, i Finland liksom annorstädes, till stark expansion i storstadsområdena och en snabb utarmning av glesbygderna. Ekonomiska problem, instabila miljöer och svårigheter att upprätthålla balans mellan olika landsdelar karaktäriserar utvecklingen. Familjer, ensamstående, unga och gamla tvingas anpassa sig till främmande miljöer och förlorar kontakten med vänner och bekanta. I storstäderna erhåller de inflyttade inte tillräcklig kommunal service och i glesbygderna ökar utgifterna på grund av det vikande befolkningsunderlaget samtidigt som serviceutbudet minskar. Alla dessa svårigheter berör barnen och deras levnadsvillkor på ett avgörande sätt.

I de snabbt växande tätorterna har behovet av en tillräckligt omfattande bostadsproduktion eliminerat alla anspråk på kvalitet. Strävan att sänka byggnadskostnaderna t.ex. genom industriellt byggande, har inte medfört önskat resultat. Konsumenterna har fjärmats från producenterna och möjligheterna att påverka utformningen av miljön har försämrats.

Byggnadslagstiftning

Den snabba samhällsutvecklingen har gjort en totalreform av vår bygglagstiftning nödvändig. Kravet på att man genom byggnadslagen bör kunna skapa förutsättningar för att reglera också den kvalitativa utformningen av våra samhällen framstår som en central målsättning. Vår nu gällande byggnadslag och -förförordning saknar detaljerade bestämmelser t.ex. om närmiljöns utformning och innehåller endast allmänna bestämmelser om behovet av att reservera rekreationsområden, parker osv. i olika detalj- och översiktsplaner.

I Byggnadslagens 36 § står bl.a.

" I stadsplan må avsättas områden:

3. till torg och öppna platser
4. till parker och områden för idrotts- och friluftsliv badstränder samt andra sådana ändamål

Stadgandena definieras närmare i Byggnadsförförordningen.

I 5 kapitlets 32 §

....

8. i olika delar av stadsplaneområdet skola torg, parker, lek-, idrotts- och simplatser samt andra områden, vilka äro ägnade att öka trevnaden, i nödig utsträckning anläggas

och i 33 § :

I stadsplanebestämmelser må intagas erforderliga föreskrifter om bebyggande och utnyttjande av byggnadskvarter såsom bestämmelser om:

.....

6. gårdsplaner och anläggande av för flere gårdar gemensamma gårdsplaner;

7. skydlighet att hålla planteringar på tomtmark;

Härutöver innehåller de kommunala byggnadsordningarna vissa bestämmelser om byggnadsrätten, byggnadernas avstånd från varandra samt om tomt- och byggnadsplatsers gränser.

På grund av den bristfälliga lagstiftningen förutsätter dock inrikesministeriet numera att rekommendationer om och anvisning om lekplatser bör ingå i stads- och byggnadsplaner. Men dessa rekommendationer är inte bindande och bör för att förverkligas ingå i kontrakt eller överenskommelser som berör utbygganden av ifrågasvarande område.

Stadsplanering

Våra erfarenheter av städer och stadsmiljöer är relativt nya. För något decennium sedan bodde ännu större delen av befolkningen utanför tätorterna. I dag planerar vi, ofta utan större eftertanke, boendemiljöer som alla har en mer eller mindre stadsmässig prägel. Tack vare det kommunala planeringsmonopolet har dock kommunalfullmäktige-, styrelse och nämnder vissa möjligheter att påverka utformningen av boendemiljön och därmed också på lång sikt bereda mark för nya och fräscha bestämmelser i bygglagstiftningen. Nu finns det detaljerade bestämmelser om bilplatsernas antal och placering i bostadsområdet och på tomten. Vi måste kräva att barnens, de hemma arbetandes, pensionärers osv. behov i första hand beaktas. En miljö som är utformad för barn är samtidigt en miljö för t.ex. alla slag av rörelsehämmade. Det betyder inte att bostadsområdet får isoleras från andra verksamheter i samhället. En god bostadsmiljö innehåller naturligtvis också aktiviteter som inte har direkt anknytning till bostaden. Därigenom kan miljön lättare tillfredsställa invånarnas, både barns och vuxnas, behov av omväxling och stimulans. Men också de enskilda detaljernas utformning som t.ex. bostadshusens storlek och utseende, disponeringen av gårdsplanerna påverkar i hög grad trivselen. Varför kan t.ex. en familj i ett höghus knappast ens tänka sig att äta middag ute

på gården eller ordna en fest för gårdens barn?

Den snabba tekniska utvecklingen, ofullständiga ekonomiska kalkyler, vilka inte beaktar samhällskostnaderna i sin helhet, och målsättningar som inte tar tillräcklig hänsyn till de svagare samhällsgruppernas behov är ofta orsaken till ensidiga och undermåliga närmiljöer. Sambandet mellan översiktlig planering, detaljplanering och förverkligande är bristfälligt. Man har också glömt bort "eftervärlden". Invånarna har små och få möjligheter att själva omforma närmiljön på ett sätt som svarar mot förändrade och nya krav.

Hur leker barnen?

Barnens behov värdesätts inte tillräckligt i den moderna miljöutformningen. Kortsiktiga ekonomiska intressen får styra planeringen av närmiljöerna och barnen reagerar på den enformiga miljön med aktiviteter som ofta uppfattas som ofog och förstörelselust. Gårdsägare, planerare och myndigheter svarar med att förbjuda, begränsa rörelsefriheten och använda : allt hårdare material som anses kunna stå emot barnens attacker. Vi vet ungefär hur barn väljer lekplatser och att barn leker överallt, inne, ute, på lekplatser och förbjudna platser, överhuvudtaget överallt där deras leklust stimuleras. Vi har åtminstone teoretiskt möjligheter att planera och förverkliga trivsamma närmiljöer. Men vi borde dessutom ha möjligheter att vid behov rätta till och komplettera närmiljön bl.a. så att den är ändamålsenlig med tanke på alla som vistas i bostadsområdena också på dagarna. Det är ju t.ex. här barnen bekantar sig med den yttre miljön, lär känna olika material, skapa sociala kontakter osv. Det är här barnen övar olika färdigheter, att röra sig, klättra, balansera, hoppa, springa, kasta osv.

Det finns många olika teorier om vad lek är, och varför man leker. Likaså kan man påvisa flere olika lekbehov:

- sinneslek, dvs. lekar som påverkar känsel-, balans-, syn- lukt-, och hörselsinnet. Lekredskap t.ex. gungor, rutschbanor, balansbommar osv.
- konstruktiv lek, lekredskap utgörs av olika slags material, sand, bräder, byggnadskartong osv.
- rörelselek som bla. går ut på att hoppa, klättra, brottas men som också utgörs av olika slags precisionslekar.

- Lekredskap: klätterställningar, rutschbanor, skridskois osv.
- rollekar t.ex. "mamma, pappa och barn" olika TV idoler, seriefigurer
 - vårdnadslekar med olika slags vårdobjekt, dockor, levande djur, trädgårdsland osv.

Barn i olika åldrar lekar olika och kraven på lekplatsernas utformning varierar.

De minsta barnen, 0-2 åringarna, leker bredvid varandra, klarar sig inte på egenhand utan kräver ständig tillsyn. I stort sett är sandlåda och bänkar för vårdaren tillräckligt för att tillfredsställa åldersgruppens behov.

2-4 åringarna kräver mera utrymme och kan i slutet av perioden röra sig ute kortare perioder på egen hand. Tre- och fyraåringarna börjar leka redan på vägen ut, i trappan, och lekplatsen borde därför placeras så nära entren som möjligt.

Barn i åldern 4-7 år upplever den mest intensiva lekåldern. Det är mer eller mindre lönlöst att begränsa lekområdet. Gräsmattor som inte får beträdas är en styggelse. De flesta barn i åldern påträffas ca 150 mk från entren men bla. på grund av att barnen inte är trafikmogna kan dom inte leka helt utan tillsyn. Intresset för grupplekar vaknar och konstruktiva lekar är populära. Byggleksar, sand och lera är på sommaren oundgängliga material för barnens lekar.

Lekplatsernas utformning

Exakta normer för barnlekplatser kan man knappast göra upp. Utformningen beror i hög grad på bostadsområdets uppbyggnad, terräng, osv. Idealet är naturligtvis att barnen kan röra sig fritt över hela bostadsområdet. I allmänhet bör olika normer kompletteras och man är ofta tvungen att överväga utformningen från fall till fall.

Barnantal, gångavstånd och ytbehov för olika typer av lekplatser (enligt Whhlin):

OBS

I nettoarealen för lekområde ingår inte småbarnslekplatserna.

Anläggning	Största gångavstånd mm.	Lämpligt antal samtidigt lekande barn	Minsta och största barn-antal underlag	Motsvarande antal familjelägenheter	Nettoareal m ²
Lekplats för småbarn					
0-4 år	ca 50	1-10	1-40	1-30	100-200
Lekomr.med kvarterslekplatser					
4-7 år	ca 150	5-30	25-200	20-150	1500-2000

Lekplatserna utformas inte mera som plana ytor utan man strävar till att åstadkomma större variation. Nivåskillnader skapas lätt med överskottsjord eller genom att terrängen utnyttjas. Små "rumsbildningar", klart avgränsade områden med olika ytbeläggning bidrar till att göra lekplatsen intressantare för ögat och på samma gång skapar man bättre förutsättningar för lekar av olika slag. Genom att plantera träd och buskar, anlägga häckar osv. kan man forma lekplatsen så att den bättre passar barnens "skala".

Småbarnslekplatsens utrustning

Småbarnslekplatsen skall ha sol minst 4 timmar per dag och placeras inom 50 m. från entrén, helst så att fastigheten har fönster mot lekplatsen. Den bör skyddas för trafik och anläggas så, att större barn inte obehindrat kan cykla in på området. Sandlåda, minst 20 m², är den viktigaste lekanordningen. Lekkoja med rutschbana på taket är attraktiv också för de minsta barnen. Klätterställningar för rörelselekar och tältstomme, som på sommaren kan täckas över med filter, blir ett trivsamt inslag. Byggklotsar och brädstumpar för konstruktiva lekar är oundgängliga. Både för barn och vårdare är det dessutom ändamålsenligt att uppföra ett regnskydd.

Kvarterslekplatsen

Kvarterslekplatsen är avsedd för äldre förskolebarn och yngre skolbarn och bör placeras ca 150 m från entrén. Storleken varierar men ca 2-3000 m² anses räcka till för de olika lekbehoven.

Bollplan, 25 x 50 m² med grusbeläggning, används vintertid som skridskobana för t.ex. bandy och hockeylekar. Bollplank som kan byggas ut och tjäna som regnskydd och dessutom användas som klätterställning kompletterar på ett ändamålsenligt sätt de egentliga klätterställningarna. Gungor och olika slags gymnastikredskap hör till de mest använda lekredskapen på kvarterslekplatsen. Sandlådan behövs också här, t.ex. för baklekar, och kan kompletteras med bord och bänkar. De asfalterade ytorna kan göras mera spännande genom att de utformas som ett vägnät och på så sätt blir de ofta mera attraktiva än gatan och parkeringsplatsen. På kvarterslekplatsen borde det också finnas mera spännande lekredskap, t.ex. linbanor, repbanor, balansbommar och klätternät. Vi bör komma ihåg att lek och rekreation angår alla människor. Det räcker inte att planera; lärare, socialarbetare och andra fackmän intresserar sig för närmiljön och dess kvalitet. Det är minst lika viktigt att förtroendemän både på lokal- och riksnivå aktiveras. På grund av den ofta enformiga och bristfälliga närmiljön har SU:s medlemmar och lokalavdelningar stora möjligheter att ta initiativ, komma med förslag till åtgärder och själva aktivera och engagera sig i arbetet på att utforma en mänskligare närmiljö.

Förslag till åtgärder för att förbättra lekmöjligheterna för barnen i din hemkommun.

Utrymmen och mark för lekaktiviteter.

Kontakta kommunaldirektören eller någon annan tjänsteman som känner till om kommunen har utrymmen eller lämplig mark till sitt förfogande och som kan upplåtas, antingen regelbundet eller för speciella tillfällen. T.ex. en tom folkskola, skolgård eller någon centralt belägen obebyggd tomt. Föreningar och privatpersoner kan säkert ge tips om andra möjligheter, t.ex. en större föreningslokal, en tom lada eller motsvarande.

Uppför en lekplats

Tag initiativ genom skrivelser till kommunalstyrelsen, motion i fullmäktige eller i form av SU-aktion till en lekplats för två till sju-åringar. Försök hitta en central plats där barnen kan lämnas för en kortare eller längre stund om lekplatsen är övervakad eller en plats dit föräldrar kan komma med barnen på fritiden.

Lekredskap

Tag kontakt med lokala byggnadsfirmor eller snickerier och begär upplysningar om kostnader för material och för utförande av olika slags lekanordningar och -redskap. Utom de fasta anläggningarna på lekplatsen behövs också en hel del löst material så som brädstumpar, plankor, träklotsar osv.

Lekplatser av olika typ

Vid sidan av de vanliga lekplatserna kan man om det finns resurser experimentera med olika typer av lekplatser, bygglekplatser, djurlekplatser, äventyrslekplatser. Om resurserna är begränsade kan man nöja sig med att anordna en tillfällig lekplats med lekledare som avlönas av kommunen. Eventuellt kan man ordna lekplatsen i samband med ett lekjippo. I allmänhet är dessa lekplatser avsedda för äldre barn (7-11 år)

- bygglekplatsens utrustning kan bestå av bl.a. bildäck stora traktordäck, lådor av olika storlek och form, tunnor, bitar av rundstock, bräder, plankor osv. Avsikten är att barnen ska leka tillsammans för att kunna uppföra olika slags konstruktioner av byggmaterialet. Det går kanske lättast att ordna en bygglekplats i närheten av en vanlig byggnadsplats om byggaren ger sitt tillstånd och ansvarsfrågorna utreds på förhand.
- djurlekplatser är väl inte så aktuella på landsbygden som i en mera stadsmässig omgivning där barnen inte lika lätt kommer i kontakt med djur. Barnens ålder får vara avgörande för vilka djur som hålls på lekplatsen men t.ex. kaniner, får, ponnyhästar, olika slags husdjur, fåglar, är lämpliga för praktiskt taget alla åldrar.
- äventyrslekplatser är i allmänhet avsedda för lite äldre barn, men ingenting hindrar att lekredskapen anpassas efter barnens ålder. Huvudsaken är att leken blir spännande och intressant samt stimulerar barnens fantasi.

Lekjippo

Ett lekjippo kan ordnas som en aktion med SU-avdelningen som initiativtagare och pådrivare. Försök aktivera kommunala organ, föreningar av olika slag, lärare, föräldrar osv. Kontakta organisationer som kan stå till tjänst med råd, upplysningar, utställningsmaterial, leksaker och -redskap. Ordna samtidigt informationstillfällen för föräldrar och diskutera behovet av lekplatser och -möjligheter för barnen på orten.

Utfärder

SU-avdelningen kan ordna en utfärd för barn i lämplig ålder till någon närbelägen ort där det finns en välutrustad lekpark.

Litteraturförteckning:

Nic Nilsson: Plats för lek

Mannerheims Barnskyddsförbunds barnrapportserie A 5

"Lapsi asuu" och A 8 "Leikkipaikkasuositus.